GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul II Luna August-Septembrie 1924 Nr. 8–9

Politica minoritară a împărătesei Catharina II. şi a lui Gorciacov.

De Baronul **Francisc Bánffy.**

Titlul nu promite mult bine! Doar Rusia figurează în conştiinţa publică ca oprimătoarea minorităţilor.

Nu va fi deci fără interes azi — când chestia minoritară pe noi, maghiarii statelor succesoare ca subiecte de suferinţe, ne interesează peste toate — a privi în tratamentul acestei chestiuni din mijlocul secolelor XVIII şi XIX.

E drept, atunci altele erau relaţiile, dar de atunci s'a şi întunecat complect cerul minorităţilor.

Împărăteasa Catharina — din a cărei vreme au rămas datele de mai jos — e stăpâna absolutistă a multelor milioane de popoare din imperiul atunci deja colosal, împestriţat de mai multe minorităţi de rassă, de limbă şi de religie; stăpână peste libertatea spirituală, ba şi peste acea a conştiinţei. Cu toate că era de origine germană şi în ciuda antecesorilor ei slavi, ea e prima domnitoare *naţionalistă* şi ea a rămas cel mai caracteristic tip de acest gen până în present, condusă fiind în toate faptele ei de *ideea naţională rusă;* faţă de aceasta Petru cel Mare a fost mai mult înfăptuitorul la Ruşi al „imperialismului" de dinastie, care era atunci la culmea evoluţiei sale.

Catharina II ca domnitoare absolutistă sinceră şi de fapt numai din graţia ei domnind, purta răspundere numai faţă de sine şi faţă de conştiinţa proprie, în contrast cu guvernele parlamentare, să nu zicem constituţionale de acum, cari — lucus a non lucendo — le place să se împodobească cu epitetul când

„democratic", când „radical", eventual „liberal" (!) şi puterea, cum şi dreptul la deprinderea aceleia (aşa spun ei), o scot din suverenitatea poporului.

Dar o ţarevnă, mai puţin Catharina II, nu avea nevoie, să-şi caute popularitatea pe liniile secundare ale oprimării minorităţilor. Epitelul de „mare", care dovedeşte mai eclatant dragostea poporului său, îl-a câştigat politica ei externă şi internă de concepţie mare şi individualitatea ei distinsă, care a ridicat o în primul rând al domnitorilor ruşi autocraţi.

De atunci şi-a trâmbiţat în toată lumea Wilson cele 14 puncte, cari aveau oarecândva să „fericească" lumea; în temeiul acelora s'au dictat cunoscutele „păci" de gust modern; s'au înregistrat anumite „tratate de Paris" ori, ca să rămânem între marginile ţării noastre, chiar şi epocalele „hotăriri de Alba-Iulia"!

Unul dintre primele ordine ale împărătesei Catharina, către guvernatorul de Cazan, pe care fasciştii vremilor de-atunci l-au „acuzat" cu concesionarea unor case de rugăciuni mohamedane, conţine următoarele amănunte:

„Precum Dumnezeu sufere pe pământ toate confesiunile, limbile şi toate religiile, Împărăteasa — urmând sfânta Lui voinţă şi exemplu — la fel face, numai atâta dorind, că între supuşii ei să fie totdeauna dragoste şi bunăînţelegere."

Istoriograful adaogă: „Guvernatorul a procedat în acest sens."

Ce zice la aceasta d-l Anghelescu şi locţiitorii lui din provincie? Deşi nu au să se refere nici măcar la voinţa şi exemplul divin, numai la legile şi Constituţia ţării, pe cari au jurat a le ţine.

Altă!

Pe Arsenie, mitropolit de Rostov, pentrucă în mănăstirea, în care a fost internat pentru răsvrătire, a produs răsvrătire nouă — *ca pedeapsă înăsprită* a fost transportat în temniţa din cetatea Revalului, ca nici să nu poată vorbi cu păzitorii temniţei, pentrucă aceia nu vorbeau decât limba letonă.

Iacă! Nu s'a prăbuşit colosalul imperiu rusesc, pentrucă avea şi temniceri, cari nu erau ruşi de „rassă", ba era situaţie normală că întemniţaţii — chiar dacă erau vinovaţi de răsvrătire — aveau păzitori, cari le înţelegeau limba; iar contrarul era o agravare a pedepsei pentru răsvrătitori recidivi.

Pe care dintre puternicii de azi să-l întrebăm: ce zice la

asta? Doar la noi pe căile ferate se tratează călătorul, ca de două ori răsvrătiţii acum 200 ani!

Cele de până aci însă nu se ţin de acel tip al cazurilor „minoritare", pe cari azi le numim aşa, deci să trecem la aceste din urmă.

Încorporarea Poloniei la imperiul rusesc ne ofere cel mai bun exemplu la aceasta.

Cei trei vecini: Rusia, Prusia şi Austria, ca să „salveze" Polonia de anarhie, la 1772 au împărţit-o între sine.

E superfluu a spune, că dreptul de „autodeterminare" al naţiunii polone, la această schimbare de imperiu ce puţină parte a avut; să zicem nimica!

Câte un general al noilor suverani, în fruntea unei armate corăspunzătoare şi după învingerea rezistenţei mai mici sau mai mari, a luat în stăpânire partea obvenitoare din pradă, ceeace şi atunci se chema ca şi azi: cucerirea nenorocitei ţări sfâşiate în trei.

„Liga naţiunilor" — dacă ar fi existat atunci o instituţie cu acest nume — desigur cu aceeaş indolenţă neputincioasă ar fi trecut peste acest „incident regretabil", ca — de exemplu — mai în urmă peste grădinile cu flori ale Corfului.

Acum ar fi trebuit să urmeze — desigur după concepţia modernă — sancţiunile, căci puterea Polonilor se întinsese şi peste Ruteni, Ruşii albi şi roşii, ba au fost atât de îndrăzneţi de au opus faţă de cuceritori şi nitică resistenţă!

Şi totuş! Încă în acelaş an împărăteasa Catharina a trimis primului guvernator următoarea îndrumare, scrisă cu mâna proprie:

„Veţi avea grije, ca dela ajungerea acestei provincii sub guvernarea noastră, *să înceteze orice oprimare, nedreptate, vexaţiune, răpire şi omor*, tot aşa să se pună capăt tuturor *chinuirilor şi pedepselor neumane*, în legătură cu anchetele justiţiei.

Cu un cuvânt dorim, ca aceste provincii să Ni-se supună nu numai prin puterea armelor, ci ca Dv. să Vă nizuiţi a lega *inima locuitorilor* de imperiul nostru, *prin guvernare dreaptă, răbdurie, moderată şi umană*". Aşa a ordonat marea împărăteasă cuceritoare a Ruşilor!

Totodată, ca guvernatorul nici să nu aibă îndoială, ce este a se înţelege sub guvernare „dreaptă şi umană", împărăteasa nu a cruţat osteneala, redactând iarăş cu mâna proprie un regulament, în care ia măsuri amănunţite cu privire la aceasta.

În unul din capitolele acestui regulament stabileşte dreptul noilor supuşi de »*a-şi păstra legile vechi şi obiceiurile naţionale, cum şi judecătoriile autonome, în limba proprie*«. — Aşa!

Cu toate că pe împărăteasa autocrată nu o genau nici pacea dela Trianon, nici tratat de Paris, cu atât mai puţin hotărîrile unei adunări naţionale de Alba-Iulia; dimpotrivă, a condus-o mintea sănătoasă şi gândirea umană.

Ca situaţia Poloniei cunoscută de generaţia de azi, dinainte de războiu nu prezinta icoana la care ne-am aştepta după cele de mai sus — cum nici în Ardeal nu este urmă de transplantarea în viaţa practică a hotărîrilor de Alba-Iulia — nu e vina împărătesei, nici a colaboratorilor ei de atunci, ci concepţia „modernă" a bărbaţilor de stat ai generaţiilor ruseşti de mai târziu, cu care au tratat chestia poloneză.

În aceasta se deosebeşte procedura Consiliului Dirigent şi a guvernelor, cari i-au succedat. În mânile lor hotărîrile dela Alba-Iulia — abia s'a sbicit cerneala pe act — în butul tuturor promisiunilor contrare, s'a devaluat la valoarea unui „document istoric" şi acum, la 5 ani, Generalul Presan, deşi pe lângă protestările oratorului partidului naţional, primeşte recunoştinţă ca „cuceritorul Ardealului" în Camera dela Bucureşti.

Scriitorul polon, care a adunat datele de mai sus, şi constată, că: „mulţi poloni nici azi (la 1910) nu ar dori mai mult decât atâta."

Dar noi, minorităţile României şi ale aliaţilor ei?

Cu toate că şi nouă ni-s'ar cădea — abstracţie făcând dela orice alta — barem acelaş tratament binevoitor, de care au avut parte atunci Polonii, chiar dacă nu ne-am anunţat pentru alipire „de bună voie", după exemplul Saşilor, căci nici Polonii nu au făcut-o, în favorul Rusiei.

*

La cele de până aci „modernii" pot zice, că toate acestea au fost foarte demult şi atunci mişcarea naţională poloneză nu provocase sancţiunile ruseşti, Siberia, rusificarea şi celealalte mijloace variate ale desnaţionalizării.

Bine! Să trecem la a doua jumătate a veacului XIX. şi la politica faţă de minorităţi a lui Gorciacov, cel mai tipic, dar şi cel mai distins bărbat de stat rus al acestor vremi.

Se ştie, că pe urma reacţiunii izvorite din răsbunarea mişcărilor spre libertate, cari cuprindeau Europa, la 1830 şi la 1861

în Polonia au isbucnit revoluţii, pe cari a le suprima nu mult i-a costat pe guvernanţii ruşi.

Cu toate că acum ar fi fost motivată din partea Ruşilor guvernarea prin teroare, putem ceti în raportul lui Bismarck — pe atunci ministru la St. Petersburg — din 22 Nov. 1861 asupra unei convorbiri avute în aceasta chestie cu omnipotentul Prinţ Gorciacov, Cancelarul imperiului rusesc, următoarele părţi:

„Gorciacov crede, că suliţele sunt, ce-i drept, bune de propte, dar timp mai îndelungat nu se poate şedea pe ele (!) şi starea de asediu nu poate ţine în veci!"

Şi s'a făcut aceasta convorbire *abia la 8 luni* după sufocarea războiului pentru libertate! Deci lui Gorciacov îi erau mult şi aceste 8 luni.

Dar fiindcă suliţele de azi nu sunt mai puţin ascuţite ca cele din veacul trecut — dimpotrivă! — din aceea, că aici pela noi — deşi revoluţie ori altceva de acest fel nu a fost niciodată, şi cu toate că oratorul partidului naţional a protestat împotriva caracterului de „cucerit" al Ardealului — azi, în al 6-lea an de pace, ne bucurăm de binefacerile stării de asediu, trebue să deducem, că tehnica „şederii pe suliţe" a făcut un progres esenţial în jumătatea de secol trecută.

Oricum să privim chestia, e sigur, că abia se poate separa de „politica" minoritară!

Dar Gorciacov — se vede, că e omul lumii vechi — vede nemulţumirea Polonilor şi în aceea, că: „...nu avem destui funcţionari ruşi, *cari să cunoască limba polona şi legile în vigoare acolo* (în Polonia)".

E uşor a înţelege din aceasta, că Gorciacov la 90 ani după cucerire — ori să zicem, după „unificare", găseşte de absolut necesar, ca funcţionarii să cunoască limba şi legile polone, dar de altă parte a găsit de superfluu şi desigur de dăunător „unificare" cu orice preţ. (Că a avut putere să o facă, la aceasta nu încape îndoială.)

Deci dacă reprezentantul atât de pregnant al ideei naţionale ruseşti, Gorciacov, a găsit de corectă, în butul revoluţiei din trecutul apropiat, aceasta procedură umană faţă de minoritatea polonă, desigur a fost convins, că aceasta e pofitica *bună* şi cea contrară e politică *rea!*

Cu toate acestea a fost totuş un rus destul de „bun"!

Dacă urmaşii lui în scaunul de cancelar al Rusiei nu au cunoscut secretul acestei bune politici, aceasta nu în ultimul rând a devenit cauza pieirii imperiului.

Dar Bismarck, care a avut atenţiune pentru toate, nu mult după raportul de mai nainte, a trimis la Berlin un raport nou, nu mai puţin interesant din punctul nostru de vedere.

Zice în acesta astfel:

„Guvernul rusesc de prezent e dispus a ceda din rigoarea de până acum faţă de bisericile r. cat. şi luterană.

Una din aceste concesiuni e, *între altele, instrucţia şcolară a copiilor după dorinţa părinţilor.*"

Politicianii şcolari ai păcii numite după suburbiul Parisului, din România nouă, ar putea merge la şcoala bărbaţilor de stat reacţionari ai Rusiei absolutiste din veacurile trecute, ca să înveţe liberalism.

Din nimbul, ce-i înconjură pe aceia, ar putea să înveţe şi aceea, că tribunalul istoriei în recunoştinţa sa nu depinde de succesele trecătoare ale unor mijloace mici, cum e oprimarea minorităţilor neputincioase.

Figurile împărătesei Catharina şi a lui Gorciacov vor fi cunoscute şi cinstite înaintea fiecărui rus şi atunci, când vor fi uitate chiar şi numele unor rusificatori, ca Bobrinski şi Stolipin; şi amintirea celor de mai nainte nici ca a unor oameni de stat, nici ca a unor „buni" ruşi, niciodată nu o va întuneca politica lor binevoitoare şi umană, urmată faţă de minorităţi!

Borşa-Cojocna, Iulie 1924.

Această gazetă se redactează de aparţinătorii minorităţii maghiare. Deoarece însă credinţa noastră este, că chestiunea minorităţilor prezintă un interes general, cu plăcere dăm loc oricărei comunicări privitoare la minorităţile de rasă, religiune şi de limbă.

Zona culturală.

De **Andrei Eftay.**

D-l Ministru de Agricultură, Constantinescu în şedinţa din 10 Nov. 1923 a senatului a făcut declaraţia, că teritorul expropriat în Ardeal în zona dela Timiş-Torontal, peste Arad, până la Satmar, a fost rezervat, ca acolo să se colonizeze românii de peste hotare şi din munţi, căci acest teritor se cade acelora, cari reprezintă leagănul naţionalismului român".

Cuvintele d-lui Ministru de Agricultură, Constantinescu, firește, au fost însoţite de aprobări. Le-au aprobat şi acei senatori, cari la timpul său au votat §. 10 din Legea Agrară, ce ordonează expropierea micilor proprietari colonişti maghiari, pentrucă la aceasta au găsit bază morală în faptul, că pe aceşti nenorociţi guvernele maghiare i-au colonizat pe păminte, cari cădeau în hotarele unor comune locuite de Români. Proverbul latin milenar „quod licet Jovi, non licet bovi" a strălucit în puritatea ei, în aceea memorabilă şedinţă a senatului.

Dar d-l Ministru al Instrucţiunii, Anghelescu nu poate suferi, ca colegul d-lui dela împroprietărire să se arete patriot mai bun. Nu a aşteptat, ca Parlamentul să taie zona culturală, ci a făcut-o D-lui prin un singur ordin: Nr. 40771/1924. In acesta se ordonează:

§. 1. In teritoriile cu populaţie mixtă ale ţării să se ridice o zonă culturală, în care activitatea şcolară şi extraşcolară a corpului didactic să fie mai intenzivă. Aceasta zonă va cuprinde:

în *Ardeal:* judeţele Maramureş, Satu-mare, Sălaj, Bihor, Timiş-Torontal, Treiscaune, Odorhei şi Ciuc;

în *Bucovina*: judeţele Coţmani, Văscăuţi, Vişniţa şi Zastavna;

în *Basarabia*: judeţele Hotin, Tighina (oraşul) şi Cetatea Albă;

în *Dobrojed*: judeţul Caliacra.

§. 2. Pentru activitatea şcolară şi extraşcolară, şi până se vor lua măsuri prin lege, se dă deocamdată ca indemnizaţie 50% din salarul de bază.

Acest plus de salar se va da, în urma unei propuneri motivate a inspectorului şef (la profesori), s'au a inspectorului învăţământului primar (la învăţători), dar în primul rând acelor membri ai corpului didactic din vechiul Regat, cari doresc să servească în regiuni cu populaţie mixtă...

§. 3. Asupra concurenţilor se vor face tablouri; autorizaţia se dă pe un an, dar se poate revoca în decursul anului.

§. 4. Ordinul se va executa prin inspectorii regionali ai învăţământului.

*

De sine înţeles, ordinul d-lui Ministru al Instrucţiunii şi declaraţia d-lui Ministru al Agriculturii Constantinescu, sunt o fidelă reoglindire a §. 8 din Tratatul de Paris şi al spiritului hotărîrilor de Alba-Iulia, cum şi a §. 4 din Constituţie; ca să convingem despre aceasta şi cetitorii noştri, merită să privim mai de aproape datele culturale ale zonei culturale organizate de d-l Ministru al Instrucţiunii.

Datele anului 1921, din tabloul următor, sunt luate din numerotarea populaţiei dela 1910 şi din datele culturale dela 1913 ale guvernului maghiar, datele anului 1921 sunt din conspectul Oficiului de Statistică român din Cluj.

S'au primit de sub imperiul maghiar, la 1919									Sub stăpânire română		
Judeţe	Teritor km²	Populaţia				Şcoli prim.			Şcoli prim.		
		rurală urbană	totală	limba mat.		total	limba de propunere		total	limba de propunere	
				rom.	magh.		rom.	magh.		rom.	magh.
Bihor	7897	rurală	424296	252448	158854	391	159	232	556	407	141
		urbană	64169	3604	58421	29	3	26			
Ciuc	5065	rurală	133114	17833	113748	104	9	95	87	37	50
		urbană	12606	199	12140	6	—	6			
Treiscaune	3389	rurală	133336	22805	109187	129	9	120	165	61	104
		urbană	14744	158	14331	8	—	8			
Maramureş	3381	rurală	124111	71454	10639	101	41	59	155	130	7
		urbană	21370	2001	17542	14	—	14			
Satumare	4902	rurală	240096	124292	107493	293	108	185	251	176	71
		urbană	68269	4109	63007	40	1	39			
Sălaj	3815	rurală	215193	134799	73805	243	143	99	296	257	85
		urbană	14947	1288	13507	11	2	9			
Timiş-Tor.	7313	rurală	432500	165183	55560	396	157	172	372	187	36
		urbană	72555	7566	28552	25	3	19			
Odorhei	2939	rurală	113929	2725	108570	146	5	138	153	12	138
		urbană	10244	115	9888	5	—	5			
In întreaga zona cultur. ardeleană	38701	rurală	1816575	791539	737856	1803	631	1100	2035	1267	632
		urbană	278904	19040	217388	138	9	126			
Total			2095479	810579	955244	1941	640	1226	2035	1267	632
Proporţia		rurală	86·7%	43·6%	40·6%		35%	61%			
		urbană	13·3%	6·8%	78·0%		6·5	91·3			
In întreaga zonă cultur. ardeleană				38·7%	45·6%		32%	63%		64·3 %	31 %

Din cei 2,095.479 locuitori ai teritorului luat sub carantina culturală română, conform statisticei maghiare din 1910 erau maghiari 45·6%, români 38·7%; din populaţia rurală de 1,816.575, erau 40·6% maghiari şi 43·6% români; din populaţia urbană de 278.904 erau 78% maghiari şi 6·8% români.

Conform numerotăţiei române din 1920 (Vezi datele amănunţite în Dicţionarul Transilvaniei Cluj 1921) raporturile locuitorilor din zona culturală la 1920 erau:

Judeţe	Populaţia zonei culturale la 1920						
	totală	Populaţie					
		urbană totală	rom.	magh.	rurală totală	rom.	magh.
1. Bihor	490517	68081	8441	40744	422436	268331	132106
2. Ciuc	141126	11455	734	9951	129671	28296	99311
3. Treiscaune	143104	15989	1411	13979	127115	27566	98492
4. Maramureş	153350	23691	4964	6552	129669	74518	7055
5. Satumare	320747	90333	19122	48870	230414	145705	47114
6. Sălaj	226510	16295	3098	10761	210215	136673	59840
7. Timiş-Torontal	489752	82689	15892	26185	407063	155219	43179
8. Odorhei	119127	10192	211	9653	108935	4134	101762
Total	2084233	318725	53873	166695	1765518	840442	588859
		15·3%	16·9%	52·5%	84·7%	46·5%	33·4%

In raportul populaţiei din aceasta zonă culturală, în zece ani (dela 1910 la 1920), conform statisticei „oficiale", ar fi survenit deci următoarea schimbare:

La anul	Din populaţia						
	totală	urbană	români	maghiari	rurală	români	maghiari
1910	2095479	278904	19040	217388	1816575	791539	737856
1920	2084233	318725	53873	166695	1765518	840442	588859
Schimbare	— 11246	+ 39821	+ 34833	— 50693	—51057	+48903	—148997
în percente	— 0·4%	+14·3%	+130·4%	—23·3%	—2·8%	+ 3·7%	— 20·2%

Deci statistica română cu cunoscuta metodă norocoasă a reuşit, în raport cu anul 1910, pe teritorul zonei culturale, a reduce numărul populaţiei urbane maghiare cu 23·3% şi tot atunci a spori numărul populaţiei urbane române cu bagatelul de **130·4%**; dar nici cu atâta nu s'a mulţumit, căci şi populaţia rurală maghiară a redus-o, dintr'o lovitură, cu 20·2%, şi tot atunci numărul populaţiei rurale române l-a urcat cu 3·7%, cu toate că numărul total al locuitorilor din teritorul întreg, în acelaş timp a scăzut cu 0·4%.

Prin urmare în 10 ani, pe zona culturală stabilită:

numărul total al populației ar fi scăzut cu 11.246 suflete – 0·4%
„ populației maghiare „ „ „ „ 199.690 „ – 20·9%
„ „ române „ „ crescut „ 63.736 „ + 7·8%

prin ce guvernul român dovedește, că viforul de sânge al acestui deceniu a trecut fără urmă peste români.

Dacă pe teritorul zonei culturale din chestie raportul numeric al maghiarilor – față de cel din 1910 sub stăpânire maghiară – de fapt a scăzut dela 45·6% la 36·3% și raportul numeric al românilor, în urma evenimentelor favorabile, fără pereche în istoria lumii, întrecând cu mult toate mediile de creștere pe zece ani din lume, a sărit dela 38·7% la 42% – decrescând numărul total al populației:

Atunci ce rațiune are, ca pentru românizarea rapidă și ridicolă a celor 36% populație de altă limbă, să se stabilească o zonă culturală, unde din teritorul îndepărtat al populației majoritare se aruncă o trupă aleasă și pregătită cu metoade speciale de războiu, asigurându-i și soldă deosebită, dacă cele încredințate cu grabă și fără milă le va executa asupra jertfei sale.

Ce egalitate de drepturi și ce morală e aceea, când o fracțiune conziderabilă a cetățenilor, guvernul statului fără orice procedură formală, o condamnă la execuție spirituală și morală și pe lângă aceea, premiul deosebit al celor ce se angajază să o facă, îl dă din impozitele jertfelor, rânduite spre acoperirea trebuințelor publice?!

Dacă guvernul român nu ar voi să stârpească de fapt maghiarimea, ci numai să-i ridice cultura, la un nivel cu aceea a Românilor din Vechiul Regat, atunci într'adevăr nu mai e nevoie a asmuța pe profesorii și învățătorii din Regatul Vechiu, pe lângă premiu, asupra bieților maghiari din aceste regiuni, căci până ce în vremea stăpânirei maghiare la 780 suflete revenea o școală primară, după stăpânire română de doi ani guvernul român numărul școlilor cu limbă de propunere maghiară din acest ținut l-a redus dela 1226 la 632, în urmare la 1921 deja numai la 1195 suflete maghiare revenea o biată școală maghiară, dacă e adevărată statistica română din 1920, că numărul lor în cei din urmă zece ani a scăzut cu 199.690 suflete (iar dacă dela 1910 nici nu a scăzut nici nu a crescut numărul maghiarilor, atunci tot la 2698 suflete revine o școală maghiară). Iar dacă luăm în

conziderare şi ravagile făcute în cei doi ani din urmă de către guvernul român între şcolile maghiare ale acestui teritor (numai în judeţul Treiscaune d-l Ministru printr'un singur ordin a închis deodată 27 şcoli maghiare; dar foarte puţine zile au fost în anii 1922 şi 1923, în cari să nu fie venit ştirea din Ministerul dela Bucureşti ori dela cutare Inspectorat din provincie, de închiderea unor şcoli maghiare), atunci numărul maghiarilor, cărora le revine o şcoală, întrece şi cifra de 3000.

Iar dacă pentru activitatea şcolilor secundare maghiare e îngrijorat guvernul român, priveaască numai datele Anuarului Şcoalelor Secundare Publice din România 1922/3 şi va fi mângaiat asupra rezultatelor culturale ale activităţii sale de până aci.

Numai la §. 8 al Constituţiei să nu se uite d-l Ministru, căci conform acestuia tot românul, fără deosebire de rasă, limbă ori religie, e egal înaintea legii; dacă priveşte la acest articol, se poate întâmpla, să-i vină un zimbet pe buze, ceeace totuş e o ofenză pentru aceia, cari asemenea legi fundamentale le ţin de ceva lucru serios!

Politica noastră financiară.

De **Dr. Elemér Gyárfás.**

Chestiunea aş putea-o pune eventual mai lămurit astfel: avem şi să avem noi Maghiarii ardeleni o politică financiară independentă şi conştientă?

In cartea mea apărută mai pe urmă am arătat, că Românii ardeleni, Saşii ba şi Şvabii au o asemenea concepţie financiară independentă şi sub eghida acesteia caută să-şi coprindă într'o unitate toate instituţiile financiare.

Tot acolo am arătat şi desvoltarea organizaţiei financiare a Maghiarilor din Ardeal, lămurind cât se poate de pronunţat cauzele, cari după părerea mea au împiedecat concentrarea acestor instituţii în jurul unui centru ardelean şi recunoaşterea clară a scopului propriu ardelenesc. Cu deosebire am arătat două: divizarea vieţii publice a Maghiarilor din Ardeal prin patimi politice şi înfluenţa crescândă a marilor bănci dela Budapesta.

Anume, divizarea are două direcţii:

direcţia generală ardeleană, care înseamnă o putere impulzivă faţă de puterile centripetale, cari gravitează spre Budapesta şi spre Bucureşti;

direcţia ardeleană specială maghiară, care vede şi simţeşte, eventual şi pune diferenţe şi pereţi despărţitori între linia proprie şi între liniile organizaţiilor ardelene române şi săseşti.

Deci chestiunea s'ar putea formula astfel:

Fost-a în trecut motivat, ca viaţa economică ardeleană să se pună total sub directiva Budapestei şi că instituţiile ei să se contopească total în marile organizaţii din Budapesta? Şi în prezent e corectă şi motivată totala subordonaţie economică către Bucureşti?

Dacă nu şi dacă viaţa noastră economică are să se aşeze în mişcare în jurul propriei osii economice, e necesar de oparte şi permis, de altă parte, ca aceasta viaţă economică chemată spre o desvoltare de forţe unitară, să se divizeze conform diferinţelor de rassă şi de naţionalitate în trei părţi, şi anume în română, maghiară şi germână?

Trebue să privim în faţa acestor probleme spre a afla la acele răspunsul deschis lămurit şi hotărît. Şi dacă l'am aflat, trebue să devie sânge în toţi factori ai vieţei noastre economice.

Până când va întîrzia răspunsul, vor rătăci organizaţiile noastre, chemate la rolurile cele mai importante, fără busolă. Până când viaţa economică ardeleană nu se trezeşte la conştiinţa, că răspunsul dat e singurul adevărat şi până ce nu vor vedea clar toţi factorii, că interesele lor vitale pretind acomodarea strictă spre singura direcţie corectă, se va risipi putere şi energie de o valoare nepreţuită.

După convingerea mea toate acestea deja nu mai sunt chestiuni, cari nu s'ar putea rezolvi, ei sunt direcţii desemnate clar şi inapelabil.

Nu numai noi, ci şi minoritatea germană, aflătoare în aceeaş soarte cu noi şi şi Românii ardeleni susţin şi proclamă în presă şi în viaţa publică, în deplin acord şi cu hotărirea conservării de sine, că punerea vieţii economice a Ardealului la discreţia marelui capital bucureştean nu ar însemna progres, ci absolut regres.

In expunerea şi lămurirea acestor idei atât Saşii cât şi Ro-

mânii ardeleni merg pe calea lor veche şi bătută şi cu puţine excepţiuni aceleaş argumente le înşiră acum faţă de *Bucureşti*, pe cari încă nu demult le aruncau în linia de foc faţă de ocuparea terenului în Ardeal din partea marelui capital *budapestan*.

Şi nu ne putem mira nici de aceea, dacă de altă parte, între armele politicei de cucerire ale marilor bănci dela Bucureşti găsim în multe privinţe aceeaş concepţie de stat, pe cari nu demult se răzima marele capital budapestan.

Deci situaţia e dată. Aceasta situaţie nu am produs-o noi, Maghiarii din Ardeal, nici nu suntem noi chiemaţi să o răsturnăm. Dar interesele noastre vitale pretind, ca în aceasta situaţie să luăm poziţie.

Sub stăpânirea maghiară, Maghiarii din Ardeal priveau nemişcaţi, neorientaţi şi neputincioşi, lupta pentru eghemonie dintre marele capital budapestan şi dintre capitalul român şi săsesc din Ardeal. Pe faţă nu a luat poziţie, dar prin sentiment şi interese s'a legat mai mult de capitalul budapestan. Nu s'a ştiut ridica la înălţimea unei concepţii proprii.

Azi posibilităţile ataşării la marele capital *budapestan* sunt excluse. Ca cu marele capital de *Bucureşti* chiar Maghiarii din Ardeal să înfiinţeze o legătură mai tare ca a Românilor ardeleni şi a Saşilor, aceea nu numai e nemotivat, dar ar fi absolut fără nici un scop, precum s'a putut convinge despre aceasta oricine, pe urma experienţelor amare ale unor îmbieri de sine. Deci pentru noi nu rămâne alta, decât retragerea în cetăţuia de salvare a concepţiei economice proprii a Ardealului, şi ocuparea unui loc cuvenit în aceea, lângă fraţii Români şi Saşi.

Dar dacă cerem loc pentru noi între zidurile acestei cetăţi şi apărare alăturea de ei, faţă de atotputernicia Bucureştiului, aceasta o putem face numai pe lângă excluderea oricăror gânduri rezervate.

Asta trebue să o înţeleagă nu numai Maghiarii din Ardeal, dar trebue să o înţeleagă şi Budapesta.

Cred, ba ştiu, că o şi înţeleg. Cel puţin cei competenţi o înţeleg şi numai copilăria, imatură sau reavoinţa a putut pune condeiul în mâna acelora, cari în presa ardeleană, budapestană ba şi vieneză, au atăcat vehement aceasta concepţie economică conştientă ardeleană şi m'au acuzat, că eu, „fostul fişpan (prefect) maghiar", care „cu o mână scriu articoli în interesul minorităţii maghiare", „am declarat războiu" (!) marelui capital maghiar

(budapestan), Băncii de Credit (Hitelbank), Băncii Comerciale (Kereskedelmi Bank) etc.

E frumos dela ei, că barem munca unei mâni mi-o recunosc.

Sunt sigur că e foarte aproape vremea, când şi cei ce mă atacă, vor recunoaşte că *marele capital de Budapesta numai strecorat prin inima Maghiarilor din Ardeal, şi în cea mai strânsă unire organică cu instituţiile acelora ar putea desvolta o activitate rodnică în Ardeal şi a ajunge succese reale, stabile.*

Deci nu spre Budapesta, nici nu spre Bucureşti avem să ne orientăm. Viaţa economică a Ardealului îşi găseşte echilibrul în mişcarea în jurul osiei sale.

Se vedem acum a doua întrebare:

E permis, ca vieaţa economică ardeleană trezită astfel la conştiinţa scopului propriu, să se diferenţieze în trei părţi şi după rasse să se împărţească în parte română, germână şi maghiară?

Şi la aceasta întrebare, răspunsul îl dă situaţia dată şi a decide nici de data aceasta nu e în putinţa noastră.

Capitalul ardelean *român* şi săsesc încă pe vremea stăpânirii maghiare s'a organizat în baza scopurilor proprii. In interiorul acestor organizaţii noi nu avem ce căuta. Dar a distruge aceste organizaţii nu a fost în stare nici marele capital de Budapesta. Zadarnic le asediază şi cel de Bucureşti. Ar fi stupid, ca noi să intrăm în luptă cu ele.

Prin urmare, dacă nu dorim ca alături de două organizaţii tari şi conştiente, să ne fărimiţim total ca o „cantitate neglijabilă", atunci toate grupările minoritare, cari nu se pot aşeza în organizaţiile actuale, trebue să-şi creieze formele organizaţiei proprii.

Dacă organizaţia astfel formată va avea caracterul minoritar maghiar, cauza nu e, că aceasta organizaţie a pornit din temeiu minoritar maghiar, ci singur şi excluziv faptul, că grupurile române şi săseşti fiind deja organizate de mai nainte, numai grupurile maghiare au rămas neorganizate şi acestea inconştient îşi apasă timbrul său şi asupra organizaţiei creiate prin ele.

Deci să lămurim noţiunile.

Noi, Maghiarii ardeleni, nu am dorit şi nu dorim să decidem în chestia, că în ce chip să se facă organizarea externă a vieţii economice conştiente şi unitare a Ardealului, pe care toţi o găsim de singură la locul său: în cadrul unei singure organizaţii sau divizată în trei părţi după naţiuni (deşi din punct de vedere technic unităţile cu o limbă sunt cu mult mai compacte şi se pot ad-

ministra cu mult mai uşor). Chestiunea aceasta se rezolvă prin faptul, că organizaţiile române şi săseşti există şi nu sunt dispuse a renunţa la independenţa lor. Pentru noi, cei ce am rămas afară, organizaţia înseamnă creiarea unui organism cu caracter maghiar. Nu pentrucă noi am iniţiat organizare cu caracter maghiar, ci pentrucă în organizarea noastră nu putem compta decât pe concursul grupărilor cu caracter maghiar.

Acest fapt azi e de notorietate publică. Il ştiu Maghiarii ardeleni, îl ştiu şi fraţii Români şi Saşi.

Deci sau e total neorientat, sau nu e de bună credinţă ziarul maghiar bănăţean, care nu demult scria că: „institutele le-a reţinut dela alăturare şi convingerea, că *gruparea capitalului după naţiuni nu a fost găsită de o formă practică corăspunzătoare*". Că ce este a se înţelege sub aceasta «*formă practică*», o spune şi aceea, când accentuiază, că „pentru institute alăturarea nu ar avea nici un avantaj; în dimpotriva, *le-ar influinţa interesele în mod nefavorabil şi ar fi desavantajos pentru activitatea lor profesională*". „Aceasta le-a îndemnat, ca mai bine să între în sindicatul dela Bucureşti", trage concluzia numitul ziar.

Un alt ziar, tot maghiar din Ardeal, merge şi mai departe şi cercetând îndelungat, «*dacă sunt condiţiile preliminare ale unei organizaţii minoritare absolut maghiare*», constată pentru toată lumea şi pentru Bucureşti, că „aceasta acceptă organizarea pe bază naţională". Ba merge şi mai departe şi cu glas tare atrage chiar atenţiunea celor competenţi: «*Se ştie la Bucureşti, cum stă cauza acestei organizări?*»

Pot să liniştesc pe oricine: se ştie.

Se ştie şi nu sunt aruncat cu pietri pentru aceasta. Oricât ofere şi forţează o asemenea mentalitate în mâna Bucureştiului, peatra impotriva noastră.

Diciosânmărtin, August 1924.

Goană după biserici.

De **Ioan Botoș.**

Înalții demnitari ai Statului, politicianii de seamă din jurul guvernului trâmbițează sus și tare în toată lumea, cât de tolerant se procedează în România față de minorități, câtă bunăvoință se arată față de ele în legislație, în administrație și în toate manifestațiile cetățenești, iar când i-se prezintă vre-unuia dintre marii corifei dovezi contrare, jicniri dureroase, de loc e gata cu răspunsul: nu intențiunea guvernării, nu cei dela cârma țării, ci micii funcționari abuzivi, sau iperzeloși, cauzează jicnirile, fără aprobarea, fără consimțământul și fără cunoștința guvernului, care păstrează totdeauna dreptatea și egalitatea față de toți cetățenii țării. Am avut ocaziune de a dovedi în repetite rânduri cu date zdrobitoare contrarul celor afirmate. E deajuns să amintim ordonanțele ministeriale, cari prevăd închiderea pe rând a școlilor minoritare, legile, cari taie nemilos în micii proprietari (colonișți) maghiari, dispozițiunile financiare și administrative referitoare la firmele prăvăliilor și altele, cari apasă pe comerciantul minoritar, nepăsarea autorităților față de tot ce nu are caracter național român, etc. Iată, acum vom așeza o floare nouă la buchetul strâns din jalbele noastre, o floare cu atât mai tristă, mai uscată și ghimpată, cu cât jicnirea o sufere o minoritate de religiune, a cărei aderenți însă sunt totodată și membrii națiunei majoritare.

Am crezut și credem totdeauna în triumful umanității veacului civilizat de azi, umanitate inspirată pe de o parte din instinctul omului modern al secolului XX, pe de alta din dogmele și sfintele porunci ale creștinizmului bimilenar. Lozinca, „iubește pe deaproapele tău!", fundamentul și secretul trimfului civilizației, baza orânduielilor și vieței sociale omenești ar trebui, să se respecteze nu numai de factorii bisericilor, dar și de bărbați politici în statele a căror existență, propășire, respect și demnitate depinde în primul rând dela ascultarea poruncilor creștinești.

Tot ce e contrarul acestora, insemnează decadență, destrucție și imoralitate. Goana după biserici, confesiuni și tot ce e în legătură cu religia, fie că se face în formă de propagandă, educație sau de manifestație culturală, nu se poate admite și sub nici un motiv nu are scuză pentru cei, cari o comit și exercitează.

Morala este fundamentul tuturor organizaţiunilor sociale, deci şi al statului, iar religia alimentatorul principal al acestei morale. Cel care atacă biserica, fie ea de orice rit şi confesiune, atacă morala şi subsapă existenţa organizaţiunei sociale. Lozinca: unire, ideal naţional etc., nu scuză păcatele pe acest teren. Îndemnul de cucerire a sufletelor cu apucături de forţă se răsbună prin decadenţa ce se cauzează în urma atacului. Sufletele nu se pot câştiga prin samovolniciri, ci numai prin puterea idealurilor, cu bine şi cu frumosul.

Tiranismul actualului guvern străluceşte în a atăca morala peste ruinele cauzate bisericilor. Nu amintim nemiloasa lege a reformei agrare, frustrătoare de averi bisericeşti, fiindcă prin ea s'a căutat a se satisface un ideal social al zilelor de azi. Dar guvernul şi biserica dominantă continuă atacul. Continuă prin nemiloase ordonanţe faţă de confesiunile celelalte, prin schilăvirea educaţiei morale a altor confesiuni până chiar şi la răpirea bisericilor cu forţa brută, ba ce e ne mai pomenit, prin dărâmarea bisericei altei confesiuni.

Reproducem în extras articolul „In jurul parohiilor Cib şi Poiana" al foaiei oficiale a Diecezei gr. cat. din Lugoj, *Sionul Românesc,* spre documentarea cât de mult trece limita admisa la concurenţă biserica dominantă, pe lângă asistenţa reprezentanţilor şi organelor guvernamentale. Din acest istoric se poate edifica toată lumea, cât de tolerant poate fi acest guvern faţă de confesiunile *altor naţiuni,* când atacă cu îndrăzneală şi brutalitate fără păreche o confesiune *română.*

„In cele următoare lăsăm să urmeze o relaţiune concisă asupra celui mai nou scandal bisericesc — putem zice european — care ţine în agitaţie în mai nou, dieceza.

E vorba de cazul bisericilor noastre din Cib şi Poiana, ambele în plasa Geoagiu, jud. Hunedoara. In ambele comune *fără treceri în regulă, s'au ocupat bisericile noastre de către românii ortodocşi şi cea din Cib este deţinută până azi de ei, cea din Poiana a fost pur şi simplu demolată!*

I. Marţi în 24 Iunie a. c. fiind I. P. S. Sa Mitropolitul Sibiului Dr. Nicolae Bălan în vizitaţie canonică la Cib, s'au adus înaintea I. P. S. Sale câţiva indivizi, cari şi ar fi manifestat dorinţa de a trece la ortodocşi, cu condiţia, că li se dă preot (căci actualmente n'avem preot acolo) şi că va trece şi biserica în uzul cultului gr. or. Li s'au promis ambele şi

au fost invitați oamenii, ca să facă declarația și în scris, mai bine zis li s'au prezentat spre semnare o declarație, pe care ei au subscris-o. Dar fiindcă cei prezenți nu reprezentau decât o mică parte a uniților din comună, (nu e exclus, să fi fost cum se spune, că s'a făcut la Poiana, unde s'au adus ortodocși, ca să se declare în nume de uniți, contra unirei) primarul a luat lista și a purtat-o din casă în casă, făcându-i să subsrie. Terorizați și amenințați, o parte din ei au și subscris. Dar toți au pus condiția, că numai așa trec, dacă se trece și biserica cu ei. Dacă era vorba de trecerea întregii populații unite, n'avea înțeles această condiție; dacă s'a pus, a fost, că prin trecerea cu orice preț barem a unei părți din populație, *să se poată pune mâna pe biserica și pământele parohiei unite din Cib.*

S'a dat ordin ca Duminecă 29 Iunie să se preieie biserica unită de către ortodocși. Ordin absolut ilegal, pentru că trecerea încă nu se făcu-se, se anunțase numai (dacă e adevărat) intențiunea de trecere, dar pentru adversarii noștri nu legalitatea avea importanță, ci aceea, *să se pună odată mâna pe averea unită a parohiei!* Cât ce credincioșii noștri au auzit de aceasta, au vizitat pe protopopul nostru la Geoagiu. Acesta pe ziua numită a mers la Cib, unde a celebrat s. Liturgie. În decursul Liturgiei au întrat în biserică dl. protopop ort. V. Gorun și *dl. primpretor Jantea* din Geoagiu, *cu primarul* din Cib, cu mai mulți preoți ortodocși, cântăreți și credincioși, cari venise ca la un spectacol. După ce protopopul nostru a isprăvit cu Liturghia, păr. protopop ortodox a păsit în mijlocul bisericii, și *a declarat biserica de preluată pe seama cultului gr. or., vestind moartea unirei;* a sfințit apă și a învitat poporul să-și aleagă comitet după statutul șagunian. Protopopul nostru a protestat și a părăsit biserica; auzim că *a luat cuvântul și dl. primpretor Jantea, îndemnând pe oameni să treacă la ortodoxie, că aceea e «religia statului»;* mai condamnabil s'a purtat însă dl. primar Dionisie Pop din Cib, care a amenințat pe oameni, că unul să nu mai cuteze să se declare pentru unire, că va fi vai de el!

Raportându-se Ordinatiatului acest lucru, s'a trimis numai decât preotul misionar Dr. I. Marianescu însoțit de păr. Victor Ionaș, noul administrator, la Cib, să ancheteze. Dar ortodocșii de acolo luând înainte cunoștință de venirea lor,

i-au aşteptat la marginea satului, primarul, învăţătorul cu câţiva bătăuşi înarmaţi, cari *i-au împiedecat să între în comună, ba i-au escortat şi i-au batjocorit cu injuriile cele mai grosolane,* mai ales primarul şi învăţătorul; acest din urmă tot de Hristos îl înjura, trimiţându-l înapoi cu escorta ca pe nişte făcători de rele.

2. În comuna Poiana a făcut vizitaţie can. I. P. S. D. Mitropolit dela Sibiu Sâmbătă 5 Iulie a. c. Atunci a fost duşi înaintea I. P. Sale câţi-va oameni, cari, pe cât am aflat, nici nu erau cu toţi uniţi (uniţi noştri cei mai mulţi erau la lucrul Câmpului, pe valea Mureşului) să se declare, că ei trec la ortodoxie.

Nu se ştie, ce li s'a răspuns; se ştie însă, că uniţii noştrii s'au trezit cu aceea, că le-a declarat între altele d-l secretar, *că unirea e desfiinţată, fiind aceasta dorinţa Maiestăţii Sale Regelui,* care e însuşi ortodox: s'a intrat în biserică, li-s'a luat obiectele din ea, transportându-se în biserica ortodoxă, împreună cu clopotul *pe care însuşi I. P. S. Bălan l'a sfinţit din nou*; protopopului nostru din Georgiu i-s'a trimis o telegramă, care e destul de grăitoare, pentru a se arăta că nu e făurită de credincioşii noştri, dupăcum de fapt ni-a şi raportat verbal un om venit de acolo cu o scrisoare-protest, pe care o rezervăm pentru anchetă. *Şi ca culme la toate s'a decis demolerea bisericii noastre.* Credincioşilor noştri care au protestat împotriva acestui decis, secretarul Dion. Giurgiu şi primarul Nicolae Ciucean le-a declarat, că dela Maiestatea Sa Regele au ordin să demoleze biserica.

Duminecă la 13 Iulie preotul Ion Iancu cu doi oameni au mers şi s'au apucat de dărâmarea ei. Credincioşii noştri neavând preot în loc ori în apropiere, au trimis la păr. Sabin Buglea din Ruda. Acesta a mers la Poiana, Marţi 15 Iulie, însoţit de d-nii Ioan Domşa cantor şi Nicolae Boticiu înv. în Bucureşti (plasa Brad), cum şi de Iosif Bara din Curechiu. Ajungând la Poiana, au găsit pe ***păr. Ion Iancu cu securea în mână, lucrând la dărâmarea bisericii noastre.*** După ce păr. Buglea cu însoţitorii săi au petrecut puţin timp în comună, au fost asaltaţi de d. notar Dionisie Giurgiu, de preotul Ioan Iancu şi de mulţi bătăuşi, cari *cu înjurături şi ameninţări i-au scos afară din sat, ba după păr. Buglea au şi puşcat de 3 ori, în cât abia au scăpat cu viaţa.* Ce

parte a avut și notarul în demontarea bisericei, se arată în scrisoarea-protest susanumită."

In urmare foaea gr. catolicilor înregistrează protestul adresat Ministerului Cultelor și închide astfel:

„Marea noastră publicitate și dacă trebue, toată lumea civilizată se poate edifica asupra celor se se întâmplă în România-Mare, în veacul al XX-lea!"

Noi mai adăugăm: lumea civilizată își va putea închipui din cele relatate, ce au de suferit bisericile maghiare în Ardeal, dacă chiar și o biserică română se maltratează în felul acesta.

Față de cele sus arătate, sunt aruncare de praf în ochii lumei, predicile frumoase ale capilor bisericilor și ale diplomaților noștri despre înțelegerea, toleranța și iubirea deaproapelui, proclamate ca fapte, în țara noastră. Înzadar s'a pus fundamentul alianței mondiale pentru sprijinirea colaborării frățești a bisericilor, înzadar s'a constituit comisiunea română a acestei instituțiuni și s'au rostit cuvântările frumoase ale participanților la ședința constitutivă, ținută la 25 Octombrie 1923, însași în chiar sala de întruniri a palatului metropolitului primat din București, nicăiri în viața comună nu se prea observă respectarea punctelor stabilite acolo.

Nu va fi fără interes a arăta, în legătură cu aceasta, ce a declarat metropolitul primat, Miron Cristea, la această ședință, când la îndemnul Păr. Dr. Alexandru Ramsay, din Londra, s'au adunat reprezentanții mai multor confesiuni, pentru a constitui comisiunea română a acestei alianțe mondiale. I. P. S. Miron Cristea a arătat efectele dezastruoase asupra sufletelor, cauzate de războiul mondial. Între oameni — zisese — s'a plantat neîncrederea, intoleranța și ura. În contra acestora trebue să se lupte. Creștinismul, susținătorul iubirei deaproapelui, are în primul rând datoria de-a o face aceasta. Deși creștinismul se împarte în mai multe confesiuni, totuși confesiunile trebue să uite diferințele între ele, pentru a se uni în iubirea lui Cristos și *pentru a căuta căile păcii.* Prin aceasta se dă exemplu strălucitor nu numai creștinilor aparte, ci și statelor și popoarelor și ajută la țintă pacea mondială.

A mai vorbit la aceasta ședință P. S. Vartolomeiu, episcopul Râmnicului, zicând, că trebue creată unirea apostolică a creștinilor, înlocuind dogmele cu viața și faptele lui Christos. *Bisericile au datoria de a lupta în contra lacomiei* și a sămăna

în suflete idealul Evangheliei. Biserica trebue să propage toleranța și dreptatea față de aceia, cari altfel cugetă. Să n'aibă voe a se amesteca în chestiile statului nici o biserică cu atât mai mult trebue să construeze însă pentru crearea bunelor sentimente și atitudinei pașnice. Astfel devin bisericile adevarați factori de cultură.

Apoi s'au mai acceptat la aceasta ședință și hotărîrile conferinței din Novisad, a alianței mondiale pentru sprijinirea colaborării frățești a bisericilor și anume pasajele referitoare la minoritățile de rassă, religie și limbă, cari prevăd, că comisiunile diferitelor state ale alianței au datoria primă de a face tot posibilul spe a exoperă dela factorii competenți ai statelor respectarea binevoitoare și integrală a tuturor hotărîrilor tratatelor de pace, cari se referă la minorități.

Unde vedem noi respectarea aceasta atât de naturală, atât de necesară și dorită? Unde sunt capii bisericilor cu intervențiile și protestele lor, când guvernul în fiecare zi mai aruncă ceva asupra grămezii cu jalbele noastre? Unde e comisiunea alianței mondiale pentru sprijinirea colaborării frățești a bisericilor atunci, când gemem sub poverile de tot felul ale unui grup de cetățeni de al III. rang și când reclamația, plângerile și văitările noastre nici nu se iau în seamă? Când izgoniți din beneficiile statului, ni se taie chiar și posibilitatea de a mai comunica cu frații noștri pe limba noastră maternă, când chiar în orașul nostru, limba maghiara este cu desăvârșire interzisă de pe publicațiuni și afișuri, când ni se răpește pâinea sufletească și cu picior ni se calcă toate drepturile de om și cetățean?

Se zice, că totul e în fierbere și în cale grea spre consolidare, deci: răbdare! Trebue să admitem, că stările de azi nu sunt încă absolut consolidate, dar tot atât de adevăr e, că aceasta scuză nu sancționează samovolnicirile și stările excepționale pe veci. În fine, au trecut mai bine de cinci ani, dela sfârșitul războiului, ar fi vremea, să nu se mai pomenească aceasta scuză resp. pretext. Toată lumea dorește pacea și pace numai între oameni mulțumiți poate să fie. Până când însă în țara noastră se ivesc cazuri de ilegalitate bruscă, ba chiar și brutale, până când minoritățile de tot feluri, sufere noui și noui jicniri dureroase, până când sufletele iritate sângerează, întârzie pacea, dar întîrzie și consolidarea.

Iar de acesta totuși am avea mare nevoe.

Lugoj, luna August 1924.

Despre împărţirea pământului.

De **dr. Elemér Jakabffy.**

Guvernul a găsit de necesar să publice datele numerice ale reformei agrare. In numărul 1060, din 25 August a. c. al oficiosului liberal, *Înfrăţirea* din Cluj se pot ceti acestea. Găsim aci, că în diferitele judeţe câţi au primit pământ şi că intre cei favorizaţi câţi ţin de naţiunea majoritară şi câţi de minorităţi.

Pe noi ne interesează în primul rând datele judeţului nostru Caraş-Severin.

Conform comunicatului, la noi au primit pământ: 46.515 români, 1500 maghiari, 1000 germani, 1500 sârbi, 200 slovaci şi 20 ţigani.

E păcatul nostru vechiu — pentru care am avut deja odată de suferit — că datele statistice oficiale nu suntem dispuşi a le lua simplaminte la cunoştinţă. E obiceiul nostru înrădăcinat, a le examina mai temeinic, fiindcă astfel ajungem de multe ori la rezultatele cele mai surprinzătoare.

Conform comunicării oficiale, in judeţul nostru 1500 maghiari au primit pământ.

După datele *Dicţionarului Transilvaniei,* va să zică, conform recenzământului oficial, in anul 1920 pe teritoriul judeţului întreg se găseau 18.972 maghiari. Din aceştia la Lugoj erau 4255, la Caransebeş 377, la Bocşa-Montana 192, la Bocşa-Română 108, la Oraviţa 201, la Orşova 605 şi la Reşiţa 1278. Adecă în aceste şapte localităţi, în cari maghiarii se ocupă excluziv cu industria, comerţul cu prestaţiuni personale sau cu muncă intelectuală, în total sunt asemenea 7004 suflete. Dacă aceasta cifră o scădem din numărul total al maghiarilor, pentru restul judeţului mai rămân resfiraţi 11,968 maghiari. Dacă presupunem — ceace nu e indoelnic — că barem a cincea parte din ei nu se ocupă cu agricultură, atunci cel mult 9500 maghiari sunt in judeţul nostru, cari se ocupă cu agronomie.

Dar pe teritoriul judeţului nostru sunt zece comuni de colonişti maghiari.

Aceste sunt:

Betlenháza	cu	218	maghiari
Valea Lungă	„	320	„
Mănăștur	„	246	„
Făget	„	1130	„
Igazfalva	„	1688	„
Bodofalva	„	1560	„
Nevrincea	„	543	„
Țipari	„	1403	„
Balinţul Nou	„	211	„
Târgovești	„	299	„
	Total:	7618	suflete maghiari.

In comunele de colonişti locuesc astfel 7618 maghiari. Deci, orişicum să privim lucrurile, afară de comunele de colonişti, în judeţ resfiraţi nu trăesc mai mulţi agricultori maghiari, decât 1800—2000 suflete, va se zică 4—500 familii. Cum se poate deci, că conform comunicatului oficial 1500 maghiari au primit pământ?

De trei ani incoace sute de articoli de ziare şi câteva duzine de delegaţiuni au reclamat situaţia îngrozitoare a coloniştilor. Tot s'a arătat, ce nedreptate strigatoare la cer este, ca din pământul lor de 16 jugăre li se ia 12 jugăre.

Iata acum în goliciunea-i negenată stă in faţa noastră politica agrară a guvernului. In judeţul Caraş-Severin, cum putem vedea din cele precedente, chiar dacă s'ar fi dat pământ fiecărei familii maghiare — ceace este esclus — cel mult 4—500 poate să fie numărul favorizaţilor. Guvernul deci de sigur a înşirat în rândul favorizaţilor şi pe acei coloniști, dela cari s'a luat pământul sub titlul reformei agrare. Cu o mână a lua pământul micului ţăran şi cu alta a înapoi din cele 16 jugăre de mult cumpărate şi achitate, 4 jugăre şi a se lauda cu fapta aceasta în faţa lumii: aceasta numai fapta celei mai groaznice morale poate fi.

Acest joc de jongleur cu cifrele nu e demn de un guvern care aşteaptă cel mai mic respect din partea supuşilor.

Suntem convinşi, că am putea arăta la fiecare judeţ acelaş joc neserios cu cifrele care îl duce la disperare şi pe ţăranul maghiar.

La călătoria episcopului Beach.

De **Iosif Willer Iun.**

La tot pasul auzim despre osanalele organelor de presă ale guvernului, cari laudă stările înfloritoare din țară și cari se plasează în gazetele din străinătate pentru a creia o atmosferă bună. Astfel de imnuri de glorie se scriu mai ales despre aceea, ce vieață frumoasă și fără griji au minoritățile în statul român. Se publică în ziarele din străinătate chiar și date statistice spre a dovedi vizibil și șematicești viața fenomenală, care o trăim.

Mai ales, despre chestiile școlare ale minorităților le place să scrie articoli mult grăitori, natural într'un stil a la Pilat: „eu îmi spăl mâinile". Iar' când vre-un străin de seamă se prezintă între hotarele țării și pot publica vre-un interwiew denaturat, aceasta însemnează pentru ziare din chestie zi de sărbătoare. Un asemenea caz a fost nu de mult, când episcopul Beach, din Edinburg a călătorit în România pentru studiarea situației școlilor protestante. Episcopul a părăsit țara cu inima întristată, dar ce are să profite cauza bună din aceasta, când numitele ziare au dat străinătății despre aceasta vizită informațiuni, din cari reiese suprema mulțumire a părintelui.

Însă, având în vedere libertatea de comunicare și de presă, nici episcopul Beach nu s'a ferit a-și manifesta clar și sincer impresiile sale — în fața străinătății!

Despre aceasta declarație a episcopului scrie ziarul *Baseler Nachrichten* — cu comentar potrivit. Zice din cuvânt în cuvânt:

„Între puținele state, cari acum, după ce războiul de mult s'a terminat, mai găsesc de necesar a menține un serviciu de propagandă în Elveția, România provoacă asupra sa tot mai mult atenția publicului. Ea a avut câteva zile bune. Pe când în timpul vizitei Regelui auzeam în ziarele elvețiene multe adevăruri despre atitudinea României față de minorități, acum chiar ziarele guvernamentale au dat ocaziune reprezentanților minorităților, ca în articoli trimiși ziarelor elvețiene să constate un progres fenomenal în chestia minori-

tăţilor. Ne aducem aminte încă de articolul trimis de un german din România, care a apărut în No 327 al ziarului nostru sub titlul „Ein Sieg des Minderheitsgedankens". Dar în chip neînţeles propaganda română nu s'a mulţumit cu acest articol. A găsit, ca trebue ea însăşi să prezinte chestia într'un mod mai pronunţat — vârtoşie balcanică — şi prin aceasta a provocat răspunsurile, cărora nu le putem denega publicarea. Iată ce ne scrie un corespondent al nostru:

În numărul 336 al „Baseler Nachrichten", a găsit loc un raport de propagandă, care vorbeşte despre comisia de anchetă protestantă anglo-americană. Raportul, care s'a propagat întâi în cercuri oficiale române acasă, apoi s'a trimis şi în străinătate, zice, că comisiunea a găsit de nedrept „atacul", care se îndreptează în contra României pe chestia minoritară şi afirmative a fost foarte mulţumită de situaţia minorităţilor. Avem motiv temeinic a crede, că opiniunea comisiei trecând prin stilizare română s'a falşificat numai pentru a duce în eroare opinia publică din străinătate. Astfel cetim în „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt", care şi ea a primit ştirea dela Bucureşti, că a fost informat astfel: comisiunea a declarat în faţa miniştrilor Anghelescu şi Lăpădatu, ca guvernul atacă din zi în zi şcolile minoritare şi prin luarea dreptului de publicitate, periclitează chiar existenţa lor. Delegaţii au cerut lămurire dela dl. ministru în chestia strâmtorării bisericilor. Dl. ministru Anghelescu s'a apărat cu aceea, că din capul locului a pregătit sancţiuni în contra şcolilor, cari nu respectează legea. La aceasta mai observă ziarul, ca ministrul vroeşte a ridica la putere de lege ordonanţele lui ilegale, iar autorul acestor rânduri cu deplina conştiinţă a răspunderii poate afirma, că aceasta apărare a ministrului nu corespunde adevărului. Mai departe delegaţii au explicat dlui ministru şi aceea, că a violat autonomia bisericilor prin o ordonanţă dată în ultimul moment, prin care pretinde, că şcolile confesionale minoritare să-şi ţie examenele de absolvire în limba română. Şi acum a trebuit să se apere dl. ministru, dar în sfârşit abia aceea a putut-o învoca spre scuză, că conform rapoartelor primite, acestea examene s'au terminat cu succes bun. Delegaţii atunci au expus mai multe jicniri, la cari ministrul a declarat, că le va studia. Aceasta de altfel o promite la toate ocaziunile, dar numai în cazuri foarte rare îşi ţine cuvântul.

O informaţie contrară felului, cum s'a prezintat lucrul din parte românească, a apărut în gazeta săptămânală reformată „Kálvinista Szemle". Conform acesteia delegaţii au văzut, că la Cernatul de jos s'a închis şcoala reformată; că preotul reformat din Cernatul de sus, Medgyaszay a fost maltratat de jandarmi; că pământul bisericei reformate din Teius s'a luat pe seama bisericei ortodoxe, deşi ar mai fi fost alt pământ în acest scop; că liceului reformat din Orăştie i-sa luat dreptul de publicitate; că biserica reformată impreuna cu locuinţa parochială din Sântimbru s'au expropriat în mod ilegal; că la Trăscău s'a închis şcoala reformată, iar edificiul ei s'a folosit de şcoala de stat; că la Turda pentru o singură carte găsită la o elevă s'a luat dreptul de publicitate al şcoalei, iar când comisia chiar petrecea acolo, corpului didactic nu i s'a permis a lua parte la examenele elevilor săi; că la Tiur s'a rechiziţionat şcoala reformată, iar când s'a ridicat un alt edificiu cu 300.000 lei, guvernul n'a permis deschiderea şcoalei în el; că la Jedul locuinţa pa-

rochială reformată s'a rechiziționat de către jandarmerie, că la Zalău s'a luat dreptul de publicitate colegiului „Wesselényi"; că... dar pentru ce să continuăm ? — Din toate acestea se poate vedea, că guvernul român ar face mai bine, dacă ar înceta cu goana în contra cultelor minoritare, a cărei nedreptate de mult a fost condamnată chiar și din partea unor politiciani români mai înțelegători, și ar fi mai bine, dacă n'ar iscodi declarațiuni false de gustul propriu pe cari le dă în gura străinilor distinși. Aceasta se întimplă o douăoară! Intâi delegaților Societății Națiunilor li-sa atribuit asemenea declarațiuni, deși ei au declarat, ca numai Societății Națiunilor vor spune părerea lor și altuia nimanui. (Deci nici guvernului român!)

Până aci articolul destul de aspru al gazetei elvețiene. Cu mare satisfacție putem vedea, că strigătul nostru după dreptate, nu rămâne fără echou: iată el răsună în presa din străinătate, care se arată dreaptă și nu se lasă sedusă de grozavele laude de sine, ci sare întru apărarea minorităților și își pronunță părerea sa obiectivă în chaosul de azi.

Dacă în redactările noastre vor obveni oareșicari greșeli gramaticale sau de topică, rugăm onoraţii noștri cetitori, să fie cu considerare la aceea, că fiind crescuți și aderenți ai culturei maghiare, în decurs de 4 ani ne-a fost imposibilă însușirea mai perfectă a limbei române și astfel sperăm, că eventualele erori vor fi scuzabile, drept răsplată a stăruințelor noastre serioase.

P O L E M I C I

Miniștrii în Săculme.

Dl. Primministru Brătianu a făcut o vizită săcuilor. În contra primirii nu putea avea motive a se plânge: fruntașii maghiarimei pe dirigiutorul actual al destinelor țării l-au salutat conștient dar cu respectul cuvenit, și cu complezanța găzdei bineeducate. Pe dl Bratianu l'a atins plăcut mai ales vorbirea pronunțată într'o limbă perfectă românească a dlui Elemér Gyárfás, în urma căreia a făcut nește declarații foarte incurajatoare referitor la cele cerute în numele minorității maghiare.

Ne aducem aminte bine, cu câtă obiectivitate au scris despre aceasta vizită ministerială, ziarele maghiare. N'au retăcut nimic din declarațiile d-lui primministru și ale însoțitorilor lui și deja din bun simț s'au ferit a lansa anumite comentării răuvoitoare, ba mai mult, n' au vroit a cauza neplăceri oaspeților distinși nici prin accentuarea prea deasă a punctului de vedere maghiar și a opiniei publice maghiare.

Cu o curiozitate ușor de înțeles am așteptat, ce scriu oare ziarele guvernamentale despre aceste călătorii politice. Oare servesc aproprierea mult accentuată în ultimul timp, prin comunicări prietinești, la care s'a oferit — nu'i așa — o ocaziune foarte bună, sau că oare scot în relief cu obiectivitatea corespunzătoare rolul maghiarilor atunci, când gazda lor petrece în mijlocul maghiarimei?

Zău, reportajul *Viitorului* a produs numai un zîmbet dureros pe buzele noastre. Un autoarticol e acest raport în scopul prea măririi dlui Ionel Brătianu și corifeilor liberali, plin de exagereri comice, cari nu se pot lua în serios de nici un român, nici chiar de cetățenii români—liberali. Iata ce scrie *Viitorul*:

„Munca de doi ani și jumătate a actualului guvern a avut un puternic ecou în populațiunea din Ardeal. Acolo s'a înrădăci-

nat credința că nici un alt guvern n'ar fi putut face mai mult pe tărâmul consolidărei satului ca cel actual și locul descurajărei aproape generală ce cuprinsese populațiunea ardeleană acum doi ani a luat loc o temeinică nădejde în guvernul actual."

«*Insăși minoritarii învenînați continuu de presa iredentistă maghiară, prin reprezentanții lor cei mai auiorizați, au venit să exprime odată cu sentimentele lor loiale față de Tron și Patrie, și credința lor, că singurul sprijinitor al minorităților în această țară nu poate fi de cât guvernul actual prezidat de dl Ion I. C. Brătianu,*»

Oficiosul guvernului își găsește bucuria în astfel de copilării. În felul acesta face politică minoritară un organ gnvernamental serios. În numele săcuilor din Odorheiu dl. exministru de justiție, Florescu a adus omagii, fiindcă chiar conform Viitorului, la primire n'a fost prezent nici un politician maghiar, care ar fi ținut locul dlui Florescu. Despre Elemér Gyárfás oglinda fidelă a adevărului liberal nu scrie nici un cuvânt și excluziv fruntași români împleteau cununa de flori a fericitei minorități maghiare pline de bucurie.

Însă iata! Un politician maghiar totuși a ajuns la rol în lauda de sine a *Viitorului:* Kiss Geysa (sic!) care cu inima liberală a secuiilor s'a grăbit a sterge ghetele galbene pline de praf ale fostului ministru de justiție.

Din aceasta putem învăța însă, că guvernul liberal a procedat foarte practic atunci, când a scos din loc pe deputații maghiari din parlamentul român, lăsând în locul lor pe — *ungurii*, Geysa și comp.

«Cum sunt tratate minoritățile.»

Chiar printre aţâţatorii şoviniști cei mai perfizi îi compete un loc de frunte dlui Stelian Popescu, redactorului *Universului.* Este un secret public, că ziarul românesc cel mai răspândit de curând cu cățel cu purcel a trecut în tabăra liberalilor, ceeace n'a surprins pe nimeni. Totdeauna a fost un ieftin truc teatral al regimului liberal demonstrarea naționalizmului exagerat ceace s'a dovedit de o culissă excelentă pentru ascunderea samovoluicirilor devenite faimoase în intreaga lume. *Universul* a cântat și mai 'nainte isonurile pline de naționalizm exagerat, iar' după-ce s'au mai scos la iveală câteva amintiri neplăcute din timpul războiului, găsește de folositor a expia păcatele vechi prin naționalizmul huiduitor și a găsit vrednicul „libretto" pentru melodiile

sale cunoscute, chiar în cartea de bucătărie a culinei liberale. Mai pe urmă în legătură cu vizita oaspeților americani, făcută bisericilor protestante își permite «*Universul*» a fi cu spirit, chiar cu două titluri: „Cum sunt tratate minoritățile" și „Vagonul ministerial." Sub aceste titluri se ascund scânteile de spirit ale *Universului*, doveditoare de mare orientare în politica externă și de un simț sănătos în chestiile politicei minoritare. Iată articolul:

«*Cum sunt tratare minoritățile?*»
— *Vagonul ministerial.* —

Războiul printre multiplele sale efecte, mari și mici, a avut și pe acelea de a produce două profesiuni noui: profesiunea de „reprezentant al minorităților" și aceea de „membru în comisia de cercetare a situației minorităților."

Cunoaștem prea bine pe cea dintâi. Cea de a doua e mai interesantă. Oamenii, cari n'au ce face pe acasă vin cale lungă, trec adesea oceanul, să vadă cum sunt tratate minoritățile. Ei se opresc mai ales în România:

Au o deosebită dragoste de minoritățile noastre. „Ce mai fac profesorii minoritari?" „Cum o duc preoții?" „Românii au clădit școale pentru copiii minoritari? „S'au ingrijit să le dea cacao cu lapte dimineața ca să n'aibe nevoe de purgativ?" Iată câteva din nesfârșita serie de preocupări a comisiunilor și paracomisiunilor de anchetă, ce se tot perindă prin țara noastră. Și noi, imediat, amabili gata cu răspunsul, gata să ne băgăm în pământ de frică când un delegat din comisiune a sbârlit nițel din mustață.

Toleranți, cum sunt din fire românii, n'am avea nimic de spus împotriva tuturor acestor domnișori, cari fiindcă la ei în țară nu înseamnă nimic, au găsit modul de-a se impune undeva: i-am lăsa chiar să se plimbe până li s'or toci pingelele prin țară pe la noi. Ne revoltăm însă împotriva felului cum unii conducători ai noștri se simt datori să întâmpine pe cei cari sosesc în țara noastră cu o geantă la subțioară, cu monoclu în ochiu, ca să studieze problema minorităților.

Ultimul caz e pur și simplu revoltător.

O comisiune „americană", 3-4 inși veniți de peste ocean, au sosit la noi să studieze: „Situația confesiunilor minoritare."

Această comisiune e desigur una din miile de misiuni venite din „America" să răspândească baptismul sau alte „isime."

Comisiunea de care vorbim, a fost la Cluj și a stat în orașul nostru vre-o 20 de zile. Numai faptul c'a fost condusă la gară de episcopul reformat Nagy Ká-

roly, cel mai aprig dușman al românismului și că s'a despărțit de acesta în mod atât de cordial, dovedește clar câtă bunăvoință are pentru noi comisiunea „americană.“ Ei bine, atât la plecare, cât și la venire un delegat special al ministerului a făcut onorurile „americanilor“. Mai mult încă, s'a pus la dispoziția protectorilor religiunei baptiste și a altor religiuni mai mult sau mai puțin sectare, un vagon ministerial! Un vagon ministerial pentru cei cari vin să ne controleze! Un vagon ministerial pentru amicii episcopului Nagy Károly, atunci când ministerul comunicațiilor n'a vrut să acorde 75 la sută reducere de tarif la clasa II-a pentru 17 studenți membri în societatea „Moldova întregită“ cari plecau mânați de iubirea de neam, să facă propagandă culturală și de igienă la sate!

N. Constantin.“

Înainte cu 4 ani s'a găsit de păcat mare, că nunțiul papal din București, Marmaggi și-a amintea cu dragoste prietinească fostul sau coleg de școală, contele Gustav Majláth, episcop catolic din Ardeal. Salutarea călduroasă a confratelui și vechiului prieten ar fi putut cauza căderea cardinalului din Roma, — dacă arborii ar crește până la cer. De atunci a ieșit la iveală nu numai buna credință a Exelenței-Sale Marmaggi, dar s'a dovedit și despre episcopul Majláth, că dorește a servi cu loialitate sinceră apropierea romano-maghiară și că osteneală de zi și noapte a episcopului catolic, prin ce vroește a apăra drepturile incontestabile ale bisericei sale, de parte nu insemnează iredentizm periculos. Acum se reproșează comisiunei americane, — pardon — „americane“ drept atidudine dușmănoasă faptul, că a strâns prietinește mâna episcopului reformat, Carol Nagy. Nu putem înțelege acest păcat mare, precum nici caraghioasele semne de citație. Deși semnele de citație trebue să aibă un haz foarte bun, fiindcă se repetă de vr'o patruori. Semnele de scriere bănuitoare verosimil ar insinua, că străinii suspecți nici n'au văzut oceanul, sunt nește americani deghizați, fața lor rasă este numai o mască, sub care se ascunde o stufoasă barbă turanică spe a ascunde mulțimea intențiilor obșcure. Bine, bine, dar totuși ar fi interesant a ști, ce nostimadă constitue faptul, că o comisiune protestantă se poartă amical cu un episcop reformat? În fine, protestanții din străinătate stau totuși mai aproape de Carol Nagy, ca de metropolitul Miron Christea, sau de primrabinerul Matia Eisler și din parte 'ne așa credem, că acești domni n'au voit a face propagandă baptistă, fiindcă în acest caz n'ar fi asistat la opera

lor cu atâta complezanță episcopul reformat!

La o parte însă cu gluma! Aceasta agitație permanentă, cauzarea neplăcerilor și risipirea neincrederei este foarte urîtă, fără valoare și pentru consolidarea patriei este o „operă“ foarte nefavorabilă. Glumele aceste ieftine ne jicnese mai simțitor pentru că tradează mai mult sentimentul de dușmănie nestâmpărat, ca înjurările cele mai veninoase, e deci natural că provoacă la noi echoul meritat. Prin schimbul scrisorilor de dragoste de felul ăsta nu vom putea servi chestia comună, mare și atât de importantă pentru toți.

Iar', că în afară, cât de nepoliticos și prost e a ridiculiza oaspeții și a reclamarea cu sgârcenie un mic vagon ministerial: aceasta a explicat-o poate chiar dl. primministru prietenului său, între patru ochii.

„Necuvințe cu tendințe.“

Organul oficial din Timișoara al partidului național al poporului Iorga-Argetoianu, *Banatul Românesc*, de câteori se poate, bucuros cauzează neplăceri maghiarimei. Contrar declarațiunilor înțelepte ale profesorului Iorga, el găsește de bună ocazie orice moment, ca dela mici șicane până la articoli de fond fulgerători, să-și manifeste maghiarofobia. Tonul acesta nesimpatic ne-a cauzat multă amărăciune; inzadar, nu putem bagateliza pe nimeni într'atâta, încât să nu ne dăm seamă de ura lui. E noroc, că ura confraților dela *Banatul Românesc* este numai o frântură din sentimentele națiunei române, iar' noi intristrați și surprinși privim inainte, când vedem încercarea de a sufoca intențiunile noastre bune și dispoziția noastră prietinească.

Însă în campania inverșunată *Banatul Românesc* vrând-nevrând amestecă și umor atunci, când între murmuiările și supărările sale forțate, încearcă să dee lecție presei maghiare despre lucruri, la cari el deloc nu se precepe. Din numărul din 20 Iulie luăm coroghioasa instrucție, dată presei maghiare sub titlul: „Necuvințe cu tendințe.“ Iata:

„Ne-am obișnuit de mult, fără a ne mai revolta, să vedem scris în presa minoritară maghiară în loc de „M. Sa Regele nostru“, Regele României. Cei cari au dat licență pentru toate necuvintele la adresa noastră, s'au mulțămit cu esplicația ce li s'a dat de această presă și astfel azi s'a generalizat în presa minoritară sistemul de a vorbi de M. Sa întocmai cum obișnuim să vorbim despre Domnitorul Abesiniei sau prințul de Wales. E încă un mijloc de a demonstra, că M. Sa nu e și Regele lor. Sistemul a început însă a fi desvoltat și adâncit mai

departe. În numărul din 8 Iulie al ziarului „Esti Lloyd“ ce apare tot în Timişoara înfrăţirei dintre anumiţi minoritari şi anumiţi români, cetim la rubrica sportivă: „Dintre oaspeţii străini au asistat moştenitorul de tron Carol *cu nevasta*...“ iar articolul în care Alteţa Sa Regală Principesa Elena, viitoarea Regină a României este semnalată nu *ca soţia*, ci *ca nevasta* — observaţi nuanţa — Moştenitorului de Tron, este semnat de un anumit Dr. Belu Gyula. Acest doctoraş, român de origine, înstrăinat însă, probabil şi-a închipuit că scrie despre nevasta amicului său. Pentru a evita ori şi ce discuţie, ţinem să fixăm aici şi textul maghiar: „Károly trónörökös feleségével“, ceiace pe româneşte se traduce: Moştenitorul de tron Carol cu nevasta. Cuvântul corespunzător în limba maghiară pentru soţie este: «*hitves*».

Nu ştim, dacă confratele nostru a fost dus în eroare de cineva, sau că de sine îşi bagă botul în etimologia maghiară fără să aibă o idee, sau simţ despre ea, în tot cazul se prezintă foarte comic cu aceasta „lecţie“. Onorate *Banatul Românesc*, cuvântul „hitves“ nu se deosebeşte cu nimic de cuvântul „feleség“. Numai că chiar cuvântul „feleség“ e cu mult mai frumos, mai profund, mai onorific. Din toate limbile lumii aceasta e cea mai frumoasă expresie pentru a indica soţia: căci exprimă situaţia femeei de perfectă egalitate cu bărbatul. „Feleség“ e, cine beneficiază de toate bunurile impreuna cu bărbatul pe jumătate (feles). Cuvântul aceasta a limbii maghiare are chiar un trecut de drept-istoric de peste 400 ani, fiindcă *Tripartitum*-ul lui Verbőczy cinsteşte deja femeea căsătorită cu acest cuvânt, care însemnează totodată şi situaţia, dar şi dreptul ei. Femeea e *jumătatea sufletului* bărbatului. De aci e, că chiar acest cuvânt s'a luat mai mult în folosinţă şi nu cuvântul „hitves“, care e un cuvânt artificial şi se foloseşte numai rar de jurişti şi poeţi. E interesant, că în limba finlandeza, înrudită cu cea maghiară tot din cuvântul *puoli* (jumătate) s'a făcut cuvântul pentru însemnare soţiei: *puoliso*.

In ce priveşte discuţia provocată pe chestia „Maiestaţii Sale“ şi „Regele“, trebue să se ştie, ca chiar şi gazeta oficială a vechiului Minister de externe german „Fremdenblatt“ zilnic scria despre „Der Kaiser“, iar ziarele maghiare pe Franţ Iosef I., care era foarte mult stimat, îl numeau numai „regele“ sau „regele Ungariei“. Totuşi nu se poate zice nici despre organul ministerului, nici despre maghiari, că nu erau loiali.

Director şi redactor răspunzător: dr. Elemér Jakabffy.
Secretar de redacţie: Ioan Botos. — Tipărit: Husvéth şi Hoffer, Lugoj.